

МОРАЛЬНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОФАЙЛІНГУ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Тетяна Юріївна ПОДЗОЛКОВА,

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD) Національний аерокосмічний університет ім.М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Науковий керівник: *Шинкаренко І. Р., канд. юрид. наук, професор, професор кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»*

Проблеми використання профайлінга правоохоронними органами неодноразово порушувались у вітчизняній кримінальній процесуальній науці. Психолого-кримінологічний портрет і його використання не є прямими доказами в провадженні, але можуть успішно застосовуватися під час пошуку, а також проведення оперативних і слідчих (розшукових) дій з викриття винних та запобігання злочинам. В умовах неочевидності, використовуючи психологічний профіль, можна висунути і здійснити перевірку версій, а також спрогнозувати час і місце вчинення нового злочину; уточнити, звузити коло підозрюваних і надалі виділити із цього кола потрібну особу [1, с. 81].

Поліцейський профайлінг за сучасних умов належить до арсеналу засобів правоохоронних органів багатьох країн, особливо тих, де пріоритетним завданням є боротьба з тероризмом. Наразі можна говорити про широке поширення поліцейського профайлінга в США, Канаді, Ізраїлі, Великій Британії, Німеччині, Франції, Нідерландах, Туреччині.

Питання організаційно-правових та методологічних засад здійснення поліцейського профайлінга є важливим для правоохоронних органів України, зокрема тих, на які законодавчо покладено завдання захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку, забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій. Особливої уваги воно набуває в контексті ведення бойових дій з проросійськими терористичними угрупованнями на Сході України та у зв'язку з необхідністю вироблення алгоритму адекватної протидії можливим терористичним загрозам як у повсякденному житті, так і під час проведення масових заходів. Зазначене актуалізує підвищення інтересу науковців до зазначеної проблематики [2, с. 133].

Зважаючи на те, що профайлінг як метод із чітко вираженим змістом не регламентований жодним нормативно правовим актом, ми розглядаємо таку технологію в рамках державного управління у сфері державної безпеки з по-

зиці спеціальних знань, умінь і навичок, в основу яких покладено специфічні знання з прикладної психології, що застосовуються до людини, громадянина, тобто до носія юридичних прав, учасниками правових відносин. Використання таких спеціальних знань повинно зачіпати права людини, громадянина, ґрунтуючись на чинному законодавстві, принципах чесності й законності. Посадова чи будь-яка особа, застосовуючи такі спеціальні знання та навички щодо потенційно небезпечної особи чи будь-якої особи взагалі (здійснюючи профілювання), повинна чітко розуміти межі дозволеного.

Враховуючі специфічність профайлінга, як технології він складається з системи методів, що можуть порушувати або обмежувати права громадян. До них відносяться: особистий огляд, огляд речей, зупинка для опитувальної бесіди, здійснення візуального спостереження використовуючи конспіративні методи отримання інформації про об'єкт профайлінга. В юридичній практиці такі спеціальні заходи застосовуються державою тільки з досить вагомих причин. Однією з таких вагомих причин є те, що основним завданням кожної держави є протидія будь-яким видам протиправних дій, забезпечення громадської безпеки, а інтереси значної більшості в умовах забезпечення їхньої безпеки чи національних інтересів держави можуть превалювати над інтересами, правами окремої людини, соціальної групи [3, с. 83-84].

Під час профайлінга при проведенні спостереження за особою основними законодавчими актами є Конституція України та ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», який визначає, що здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відео контроль місця можливо згідно з положеннями статей 269, 270 Кримінального процесуального кодексу України; [4] Якщо спостереження здійснене приховано й без попередньої згоди особи, то згідно з Конституцією України це потрібно розглядати як втручання в особисте життя та застосовувати лише у випадках, визначених законом в інтересах національної безпеки й прав людини [5].

Перевірка документів в профайлінга регулюється ЗУ «Про Національну поліцію», ЗУ «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», ЗУ «Про охоронну діяльність», ЗУ «Про боротьбу з тероризмом».

Окремим проблемним питанням стає використання інтелектуальних систем відеоспостереження як засобу технічного профайлінга, а саме зберігання та використання інформації. Таке питання актуально для громадян усіх країн світу, які поступово виявляються відкритими, незахищеними для новітніх технологій, – подібні сканери встановлюються в міжнародних аеропортах, вказану технологію використовує Facebook і більшість технологічних компаній [3, с. 88].

Таким чином, в умовах сьогодення науковці та практикуючі юристи дотримуються точки зору, що умовою моральності та законності використання профайлінга у протидії злочинності взагалі та під час розслідування кримінальних проваджень, можливо на:

- законодавчого визначення матеріальних та формальних підстав збору інформації про особистісні характеристики суб'єктів кримінальної активності з метою використання профайлінга;
- підґрунті прозорого та підконтрольного використання біометричних, психо-фізіологічних характеристик для ідентифікації окремих осіб та стандар-

ртизації такої діяльності відповідно до норм міжнародного законодавства забезпечення гарантій прав людини;

- використанні методу профайлінга у комплексі з біометричними технологіями визначення індивідуальності конкретної особи за відеофотоматеріалами;
- законодавчому закріпленні біометричної конфіденційності.

Список використаних джерел:

1. Жерж Н. Застосування методу психолого криміналістичного портрета злочинця при розслідуванні окремих видів злочинів. Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 1(39). С. 79–86.
2. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 1, том 2, 2018. (с.133)
3. Тихоненко О.О. Проблематика профайлінгу в межах управління державною безпекою. (с.83-84, 88) URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2020/14.pdf
4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 2001 р. № 2135-XII (у редакції від 03 липня 2020 р.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
5. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (у редакції від 01 січня 2020 р.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>